

Magyar Tudományosság Vajdaságban

Tartalom

Tartalom	2
Bevezető	3
Gaál Ferenc.....	4
Munkássága a Szabadkai Zeneiskolában	4
Gaál Ferenc, mint karmester, szervező és zongoraművész.....	5
Zeneszerzői munkássága.....	6
Befejezés.....	8
Mellékletek	9
Források.....	11
Felhasznált irodalom	13

Bevezető

Gaál Ferenc kiemelkedő szerepet játszott Szabadka zenei életében a 19. század végén és a 20. század első felében. Tevékenyen részt vett a zenei élet fejlődésében, úgy, mint pedagógus, karmester, zongoraművész, zeneszerző és a kulturális események szervezője.

Gaál élete és munkássága az általam talált források alapján még nincs teljes mértékben tanulmányozva, ezért a másodlagos irodalom mellett saját kutatási eredmények is képezik a munkám alapját. A legkiemelkedőbb könyv, melyet a munkához használtam az Kenyeres Kovács Márta *Régi nóta, híres nóta* című műve, melyben Gaál Ferenc rövid életrajzán kívül található egy kissé hiányos lista is a műveiről. Továbbá meg kell még említeni Dévavári Zoltán *Régi házak, régi történetek* című könyvét, amelyben többek között betekintést ad Gaál Ferenc és Szabadka város közötti kapcsolatába. Ezen kívül nagy segítséget nyújtott még Pekár Tibor *Szabadkai zeneiskola 140 éve*, a *Szabadkai filharmónia 1908-2008*, *A szabadkai dalegyesület története* és a *Szabadka zenei élete (1900 – 1918)* című művek.

A kutatási munkát Szabadkán a Történelmi Levéltárban, a Városi könyvtárban, a Szabadkai Zeneiskola könyvtárában, valamint Újvidéken a Matica Srpska Könyvtárban végeztem. Az összegyűjtött anyagot áttanulmányozásuk után három csoportra lehet osztani:

1. nyomtatott és kézzel írt kompozíciók
2. dokumentumok (koncertek programfüzetei, kérelmek, panaszok)
3. magyar és szerb nyelvű újságcikkek a sajtóból

Az első csoportba tartozó forrásanyagokhoz a már említett könyvtárakban jutottam hozzá, valamint Pekár Tibor privát gyűjteményében. A Szabadkai Történelmi levéltárban találtam a fent említett különféle dokumentumokat, valamint a Szabadkai Városi Könyvtárban a régi folyóiratok és napilapokat.

A munka rövid betekintést ad Gaál Ferenc munkásságába, külön elemezve mint pedagógus, előadóművész, zeneszerző és kulturális események, koncertek szervezője, ami nagy hatással volt Szabadka de egész Vajdaság zenei életére is.

Gaál Ferenc

Gaál Ferenc (Skacsány, 1860. március 27. – Szabadka, 1906. december 10) az első zenei oktatást Nyitrán Dusinszky Lipót egyházi karnagytól kapta, a hatvanas évek végén a 19. században. Már gyerekkorában nagy érdeklődést mutatott a zene és a lingvisztika iránt. Tíz évesen már több hangszeren is játszott, rendkívül gyorsan elsajátította a technikájukat, valamint a Nyitra környékbeli nyelveket is ugyanolyan könnyedséggel tanulta meg. Budapesten fejezte be a gimnáziumot, s mindeközben a Nemzeti Zenedét is látogatta. Középiskolai tanulmányai után 1878-tól a budapesti Zeneakadémián képezte magát zongora és zeneszerzői szakon.

Gaál tanulmányai alatt a Zeneakadémia igazgatója és zongoratanára, Erkel Ferenc, titkára és zeneszerzéstanára, Ábrányi Kornél, fuvolatanára pedig Nikolits Sándor volt. Abban az időben többek között zongorát és zeneszerzést évente három alkalommal Liszt Ferenc is tanított a Zeneakadémián.

Gaál Ferenc nagyon jó benyomást hagyott tanáraiban, Ábrányi Kornél szerint abban az időben Gaál volt a Zeneakadémia legkiválóbb növendéke: „Tehetségénél csak szorgalma nagyobb: sohasem mulaszt el egyetlen tanórát sem, s a feladatul kapott egy-két kötelező kompozíció helyett mindig egész halmaz kéziratot ad be.”¹ A záróvizsgán is az ő művei bizonyultak legsikeresebbeknek.

A négyéves Zeneakadémiai tanulmányait Gaál időre befejezte 1882-ben, méghozzá kitűnő eredménnyel. Tanulmányi eredményeinek köszönhetően, valamint tanárai ajánlásainak jóvoltából 1882. október 1-jén megkapta a Szabadkai Zeneiskola igazgatói posztját.

Munkássága a Szabadkai Zeneiskolában

A Zeneiskolát 1868-ban alapították Szabadkán. Az első igazgatója Frank István volt, aki már a korábban is működő gimnázium igazgatójaként tevékenykedett. Kezdetben csak ének- és vonóstagozat létezett a Zeneiskolában, és csak 1875-ben nyitották meg a fúvóstan szakot. Amikor Gaál elvállalta az igazgatói tisztséget még nem létezett zongoratan szak, valamint nagyon alacsony szintű oktatás folyt az intézményben. A tanárokat a városi egyházi zenekar tagjai közül választották ki. Mindegyik tanzsák három éves volt, amit megelőzött egy egyéves előkészítői tanfolyam, melynek keretein belül általános zeneelméletet tanultak. A három éves periódus nem volt elegendő ahhoz, hogy megfelelő zenei szaktudásra tegyenek szert a tanulók, ezért Gaál többek között ezen is igyekezett változtatni.

Gaál kezdetben igazgató és pedagógus volt, de nem csak a Zeneiskolában, hanem az 1883/84. tanévtől kezdve már a gimnáziumban, a polgári leányiskolában és néhány általános iskolában is, ahova bevezették az ének tanítását.

Az oktatás minőségének javítása érdekében Gaál új szabályzatot dolgozott ki, melyben a következők voltak a jelentősebb javaslatai: 1. zongoratan szak megnyitása, 2. a zeneelmélet oktatásának magasabb szintre emelése, és a 3. hangszertanzsák tanulmányi idejének megnövelése az addigi három évről hat évre. Az új szabályzat tervét 1884. szeptember 30-án adta át a városi tanácsnak, akik a zongoratan szak megnyitásán kívül az összes többi javaslatát elvetették.

---

¹ Kenyeres Kovács Márta: *Régi nóta, híres nóta...*, Életjel, Szabadka 1976, 40.

Gaál ezen kívül a zeneszerzés és a koncertezés is érdekelte, amit talán jobban is szeretett, mint az iskolai munkát. Ebből kifolyólag folyamatos nézeteltérései voltak a városatyákkal, akik 1887-ben petíciót nyújtottak be a belügyminisztériumba, amitt elvetettek. Ennek az eljárásnak köszönhetően újra elővették a már korábban beadott szabályzatát, s ezt végül 1888-ban el is fogadtak.

A Szabadkai Városi Zenede Ügyszabályzatának legérdekesebb paragrafusai:²

- „Az intézet élén egy a városi törvényhatósági közgyűlés által élethossziglan választott és évi 800 frt fizetéssel, és 200 frt lakbér illetményen javadalmazott igazgató áll, ki állásától csak fegyelmi uton mozdítható el.“
- „A tanárok a városi törvényhatósági közgyűlés által élethossziglan választanak meg 500 frt fizetéssel és 100 frt lakbér illetményen.“
- „Zenedei növendék mindenki lehet, ki a nyolczadik életévét betöltötte és az olvasás, írásban és számolásban jártas. 8 éven aluliak csak akkor vehetők fel, ha rendkívüli tehetséget tanusítanak.“
- „A növendékek hetenként 3 órai oktatásban részesíttetnek, és egy órai tanítás alatt, – az alsó osztályoknál legfelyebb 10-en vehetnek részt.“
- A tandíj 10 Ft a hangszer tanfolyamoknál, míg az ének tanfolyam tandíjmentes. A tandíj felmentés lehetséges volt szegény sorsú, jó magaviseletű, szorgalmas és tehetséggel megáldott növendékek esetében.

Gaál Ferenc fáradozásainak köszönhetően a Zenede nem csupán Szabadka, hanem Vajdaság szerte a zenei események központja és számos zenei aktivitás kezdeményezője volt. A diákok vizsgálódásait nyilvános koncertekként szervezték meg, amelyekről a szabadkai sajtó is írt. A diák- és vizsgakoncerteken a városi vezetőség is jelen volt: városelnök, egyházi elöljárók, és más kiemelt személyiségek is. A koncertek helyszínei a színház, a Pest Hotel nagyterme, és a gimnázium tornaterme voltak, mivel a Zenedének még nem volt saját épülete.

Szabadka folyóirat második számában (1885. június 7)³ jelent meg egy vizsgakoncertről szóló felhívás, amelyet június 14-én vasárnap tartottak meg a Pest Hotel nagytermében. A fúvósok és az alsó osztályok délelőtt tíz és tizenkét óra között léptek fel, délután négy órától pedig a felső osztályok, hegedű- és énekszakosok, majd a kórus és a zenekar Gaál vezényletével. A folyóirat következő számában (1885. június 14)⁴ pedig az idősebb diákok műsorát jelentették meg.

Gaál Ferenc, mint karmester, szervező és zongoraművész

Gaál Ferenc amellet, hogy megszervezte a Zenede diákkoncertjeit, a Szent Teréz templom kórusának és zenekarának karmestere is volt. A zenekar nem volt teljes és leginkább amatőr zenészekből állt, viszont az akkori Szabadka egyedüli zenekara volt, s ebből kifolyólag a színházban a zenés darabok kíséretét is ellátta. Gaál közreműködött a Szabadkai Szerb Dalárdával is, valamint élete utolsó éveiben a zsinagóga orgonáján is játszott.

A szabadkai sajtóban rendszeresen megjelentek a város zenei életének eseményei, melyeknek aktív résztvevője volt, mint karmester, zongorista, és rendezvény szervező. Ismert művészeket hívott meg a városba annak érdekében, hogy fellendítse a

² Történelmi Levéltár Szabadka, 1896/20833

³ 1. Kép: *Szabadka*, 1885.06.07, I. évfolyam, 2. szám

⁴ 2. Kép: *Szabadka*, 1885.06.14, I. évfolyam, 3. szám

zenei életet. Így 1886. december 17-én az ő szervezésében vendégszerepelt az akkori híres *Hubay Popper* vonósnegyes. A kvartett tagjai voltak Hubay Jenő (első hegedű), Herzfeld Viktor (második hegedű), Bram Eldering (mélyhegedű) és Popper Dávid (violoncelló)

Gróf Zichy Géza a híres félkezű zongorista 1887. január 23-án lépett fel Szabadkán. Liszt Ferenc diákja volt, akinek a híres zeneszerző egy kézzel is eljátszható virtuóz darabokat írt. A koncert érdekessége, hogy ezen az estén Gaál Ferenc a szabadkai közönségnek dirigens-, korepetitor- és zeneszerzőként is bemutatkozott. Műsoron volt Gaál *Ünnepi* nyitánya és Mendelssohn *Ruy Blas* nyitánya. Gaál zongorán kísérte F. Hegyi Aranka előadó művésznőt és Farkas József hegedűművészt. A Szabadka folyóirat negyedik számában jelent meg a koncert programja 1887. január 23-án.⁵

1889. április 29-én Marie Wilt opera énekesnőnek is volt szabadkai vendégszereplése, s ekkor Gaál kísérte zongorán a művésznőt. A koncerten Mendelssohn, Schopen, Liszt, Verdi, Schubert zeneszerzők darabjait adták elő. A Szabadka folyóirat tizenharmadik számában (1889. május 5), megjelent kritikában a koncertnek pozitív visszhangja volt. Kiemelkedő dicséretet kapott az énekesnő, akit már az első ária eléneklése után virágözön ért.

Gaál szervezésének köszönhetően lépett fel 1891. április 18-án a budapesti zongorista is, Maczák Manó. Ezen az előadáson közreműködött a Szabadkai Dalegyesület is, amely 1889-ben alakult meg, és Gaál volt a karmestere. A koncerten többek között elhangzott Lányi Ernő kórusműve is, amelyet Petőfi Sándor *Reszket a bokor* című versére írt.

Gaált mindemellett aktív zongoristaként tartották számon. A legismertebb koncerttermekben lépett fel Budapesten, Bécsben, Zürichben, Berlinben, Párizsban, Londonban és Rómában. A saját művei mellett nagy sikerrel adott elő Schopen, Wagner, és Liszt darabokat is. A Szabadka folyóirat 13. számában (1886. március 28) található egy cikk egy győri jótékonysági koncertről, amelyen Gaál, Liszt, és Rubinshtein művei mellett előadta a *Consolation* című saját művét is, amivel nagy sikert aratott.

Az ismert művészek szabadkai vendégszereplése pozitív hatással volt a Zenede diákjaira, tanáira is, a közönségére, és ez nagy mértékben gazdagította a város zenei életét.

Zeneszerzői munkássága

A már említett feladatai mellett Gaál nagy számú kompozíciót hagyott maga után. Többek között kórus- és zongoradarabokat, dalokat zongorakísérettel, továbbá kamarazenét, zenekari- és színpadi műveket. A legnagyobb népszerűséget a kórusművei érték el. Elsősorban a férfi kórusművek, továbbá szóló dalok, és a zongoradarabok. Gaál idejében számos kórus működött. Ábrányi Kornél 1867-ben alapította meg az Országos Magyar Daláregyesületet Budapesten, ezt követően megalakultak a vidéki dalárdák is. Ebben az időben kevés magyar kórusmű létezett, amelyek megfeleltek volna a nagy számú dalárdák igényeinek, így az Országos Daláregyesület és a vidéki dalegyesületek is sorra hirdették meg pályázataikat, hogy magyar zeneszerzők műveivel gazdagítsák műsorukat. Az ilyen pályázatokon rendszeresen részt vett Gaál is, aki nagy gyakorisággal meg is nyerte az első díjat.

---

⁵ 3. Kép: Szabadka, 1887.01.23, III. évfolyam, 4. szám

Kórusművei mellett az ének- és zongoraművei is nagy számban megfeleltek a kor ízlésének. Ezek sármos és hatásos zeneművek voltak, amelyek teljes mértékben a romantikus zeneszerzők stílusában íródtak. Gaálnak azonban ezekben a műveiben nem sikerült teljes összhangot teremtenie a zene és a szöveg között. Nem mélyedt el a versek tartalmi mondanivalójában, amelyek megzenésítésével foglalkozott, mivel az ő elképzelése szerint a szöveg csak egy adalék a zenéhez. Ez nagyon is észrevehető az *Epilóg* és *A szerelem*, a két legnépszerűbb kórusművében. Váradi Antal műve az *Epilóg*, *A szerelem vers* költője pedig Kadocsa Lippich Elek. Mindkét költemény lírai jellegű és melankolikus hangulatú, s emiatt egyáltalán nem illenek bele Gaál vidám karakterű darabjaiba. Ettől függetlenül egyházi kórusműveiért pápai kitüntetést kapott az akkori XII. Leo pápától, méghozzá a *C-dur Mise* és *Pápai himnusz* című művekért.

Gaál Ferenc zongoradarabjai főleg epigón jellegűek. A zongoraműveik mellett virtuóz szalon darabokat is komponált. A legkedveltebb zongoraműveiben (*Mazurka*, *Bölcsődal*, *Hattyúdál*) érezhető Schopen, a virtuóz darabjaiban (*Cigánytánc*, *Magyar rapszódia*, *Magyar ábránd*) pedig Liszt hatása. A *Magyar rapszódia* nagy technikai virtuóztatást követel meg, miközben a zenei tartalom igen szegényes és monoton. Gaál ezt a darabot nagy sikerrel adta elő a koncertjein. Rendkívül népszerű volt még a zeneszerző *Magyar fantázia* című darabja is, amelyben a *Cserebogár*, *sárga cserebogár* című népdal dallamát dolgozta fel. Ezt a művét egy diáklánya, Bresztinai Brestyánszky Nelli ihlette meg. Mivel ez a műve technikai és zenei szempontból is igen igényes, feltehető, hogy a diákja is igen tehetséges zongorista lehetett.

Érdekesség még, hogy két zongoraművét (amelyeket Lisztnek és Wagnernek ajánlott) elküldte az említett zeneszerzőknek, akik elismerően nyilatkoztak róla. Mindenesetre Gaál zongoraműveinek népszerűsége elsősorban lenyűgöző, virtuóz előadásmódjának köszönhető, és nem a zenei tartalom tette őket különlegessé.

Gaál a magyar népdalok mellett a szláv népi motívumokat is kedvelte. A szülőföldi – nyitrai népi dallamokat használva írta meg a *Szvit orosz és cseh-morva dalokból* című szerzeményét, mely első- és második hegedűre, csellóra, nagybőgőre, harmóniumra, és zongorára íródott. Szerb dallamokat is feldolgozott, méghozzá a *Kraljević Marko* című színműhöz írt kísérőzenéjében. A darab ősbemutatója 1894. április 29-én volt Szabadkán. Gaál Ferenc ezen kívül még melodramát is komponált *Jadna majka* (Szegény anyám) címmel, melyet Mokranjacnak ajánlott.

Sikeres munkásságát korai halála szakította meg, amely 1906. decemberében következett be. Valószínűleg a munka és sztrész hatására kialakult, italproblémája okozta, májelégtelensége miatt.

Befejezés

Gaál Ferenc élete és munkássága minden bizonnyal még több kutatást igényel, de a fent említettekből mégis megállapíthatjuk, hogy nem csak Szabadkát, hanem egész Vajdaságot illetően fontos személy volt. A 19. század végén és a 20. század elején az akkori társadalmi és politikai helyzet miatt a kulturális élet -Gaálnak (is) köszönhetően- kezdett újjáéledni és fejlődni. A Zeneiskola magasabb szintre való emelésével és a különféle koncertek szervezésével a vajdasági emberek is megismerhették a neves és elismert előadókat, valamint az újabb még addig nem ismert és nem hallott műveket. Utazásaival és sikeres koncertjeivel pedig nemcsak saját magát „mutatta be”, hanem többek között környezetét is, amelyben élt és dolgozott.

Mellékletek

— **A városi zenedékn** iránt érdeklődő t. e. közönségnek tudomásul hozzuk, hogy az idei zenedei vizsga f. hó 14-én vasárnap, és pedig a fuvó hangszerek valamint a kezdő hegedű és ének növendékek vizsgája d. e. 10--12 óráig, az előhaladottabb hegedűsök, énekesek, ugy az összes ének- és zenekar vizsgája d. u. 4. órakor a „Pest szálloda“ nagy termében fog megtartatni. Itju karnagyunk és zenede igazgatónk nagy neve és fáradhatlan szorgalma fölöslegessé teszi, hogy a nagyérdemű közönségünket tömeges részvételre kérjük. Müsorozatot a jövő számunk fogja közzölni.

1. Kép: Szabadka, 1885.06.07, I. évfolyam, 2. szám

— **A szabadkai városi zenede** igazgatósága által ma vasárnap (junius hó 14-én) d. u. 4 órakor a „Pest szálloda“ nagytermében tartandó felsőbb oszt. növendékek hegedű-, ének- és zenekar vizsga-hangversenyének műsora: 1. a) „Ima.“ Gaal F. b) „Hymnus“ Erkel F. előadja a zenedei ének- és zenekar Gaal F. zenedei igazgató ur vezetése alatt. 2. „Fantaise sur Traviata“ Verdi J. hegedűn zong. kísérettel előadja Manojlovits Cvetko. 3. „Mü-dal“ Wachtel A. zongora kíséret mellett énekli Martinovits Ida k. a. 4. „Orpheus“ ábránd. Offenbach. Hegedűn zong. kíséret mellett előadja Braun H. 5. „Romanze“ Mignon címü dalmüböl Thomas A. Zong. kíséret mellett énekli Csisztay T. k. a. 6. a) „Meditation“ Gaal F. b) „Magyar ábránd“ Reményi Ábrányi. Hegedűn zong. kíséret mellett előadja Kohn A. 7. „Minden este dalolgotok“ Nagy S. Zong. kíséret mellett énekli Ilankovits A. k. a. 8. a) „Andante“ Dancla. b) „Tarantelle“ R ff. Hegedűn zong. kíséret mellett előadja Vojta A. 9. „Hármas.“ Bűvös vadász címü dalmüböl Weber K. Éneklük Csisztay T., Ilankovits A. és Martinovits I. k. a. 10. „IX. Hegedűverseny“ Beriot. Hegedűn zong. kíséret mellett előadja Kohn A. 11. „Magyar dalok“ női négyesre Ábrányi K. Éneklük Ilankovits A., Csisztay T., Martinovits I. és Krob I. k. a.

2. Kép: Szabadka, 1885.06.14, I. évfolyam, 3. szám

Czernin Mariska, Liechtenberg...

— **Hangverseny.** A magyar szt. korona országai vörös-köröszt együletének Szabadka városi választmánya, egyesülten a szabadkai első nőegylettel alaptökeik egyenlő arányban leendő gyarapítása céljából ma vasárnap este a színházban hangversenyt rendez. Ezen hangversenyre szerencsájük volt fent nevezett egyesületeknek Zichy Géza urat megnyerhetni. Kivüle szives közműködésüket felajánlották: F. Hegyi Aranka urhölgy, Farkas József, dr. Mukits bajsai Vojnics Imre és Gaal Ferencz urak. A hangverseny műsora: 1. „Ünrepi nyitány. nagy zenekarra Gaal F. előadja a városi zenekar a szerző vezetése alatt. 2. a) „Elszerelem“ Zichy G. b) „Chant d' amour“ Liszt F. zongorán előadja gróf Zichy Géza. 3. „Magyar dalok“ zongora kíséret mellett énekli F. Hegyi Aranka. 4. „Don Juan ábránd“ Mozart—Zichy, zongorán előadja gróf Zichy G. 5. „Serenad“ Braga, énekli F. Hegyi A., Farkas József hegedű és Gaal F. zongora kísérete mellatt. 6. „Magyar Rapsodia“ Zichy, zongorán előadja gróf Zichy G. 7. „Magyar ábránd“ két cimbalmon előadják: dr. Mukits Károly és Vojnics Imre. 8. „Ruy Blas nyitány“ Mendelssohn, előadja a városi zenekar Gaal F. zenede igazgató vezetése alatt. A hangversenyt bál követi a színház helyiségében.

3. Kép: Szabadka, 1887.01.23, III. évfolyam, 4. szám

Források

I Nyomtatott és kézzel írt kompozíciók:

- Kórusművek: *Nemzeti fohász op. 100, Romancz op. 96 no. 1*
- Zongoraművek: *Fantaisie Hongroise op. 134, Intermezzo, Magyar Ábránd op. 127, Magyar Ábránd op. 136, Vigasztalás*
- Kompozíciók énekhangra zongorakísérettel: *Akácvirágok op. 16, Estély op. 38*
- Kamaraművek: *Andante religioso op. 31* (violina, klavir ili harmonium), *Barcarolle op. 33* (violina, klavir ili orkestar), *Fantaisie de Concert op. 64* (violina, čelo, klavir), *Rhapsodie Hongroise op. 92* (violina, klavir)
- Zenekari művek: *Az Ideál op. 67, La Soire (Valse d'Alice) op. 38, Ouverture, Tábori induló op. 87, Tűzoltó induló op. 118, Ünnepi nyitány op. 11*

II Dokumentumok (koncertek programfüzetei, kérelmek, panaszok):

- Gáál Ferenc útlevélkérelme (Szabadkai Történelmi Levéltár, 1886/8755)
- Gaál Ferenc: *A Szabadkai városi zenede ügyszabályai*, Schlesinger Sándor Könyvnyomdája, Szabadka 1889. (Szabadkai Történelmi Levéltár, 1896/20833)
- Nyilatkozat az 1896. január 5-én tartott koncertről (Szabadkai Történelmi Levéltár, 1895/22671)
- Blaško H Vojnić: *Grada za život i delo Gala Ferenca muzičara 1878-1906, Od studenstkih dana do smrti i podizanja spomenika na Bajskom groblju 1913*, Autorovo izdanje, Subotica 1969. (Matica Srpska Könyvtár, M.14366)

III Magyar és szerb nyelvű újságcikkek a sajtóból:

- Egy zenekedvelő: A közönség köréből, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 8.
- Egy zenekedvelő: Viszónválasz a szabadkai zenede volt növendékének, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 10.
- Gaál Ferenc: A közönség köréből, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 11.
- K. A.: A közönség köréből, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 9.
- Ismeretlen szerző: A képezde zenevizsgálata, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 25.
- Ismeretlen szerző: A zenede évváró vizsgálata, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 25.
- Ismeretlen szerző: Gaál Ferenc, *Szabadkai közlöny*, Szabadka, 1906, XXXI, 50.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1886, VIII, 49.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1887, IX, 4.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1889, XI, 17.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1889, XI, 18.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1891, XII, 31.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1885, I, 2.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1885, I, 20.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1885, I, 3.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 13.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 17.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 2.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 33.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 34.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 8.
- Ismeretlen szerző: Különfélék, *Szabadkai közlöny*, Szabadka, 1906, XXXI, 52.
- Ismeretlen szerző: Zenedei-matinée, *Bácskai ellenőr*, Szabadka, 1896, XVII, 5.

- Душан Шамбек: Фрања Гал, *Српски музички лист*, Нови Сад, 1903, бр. 5. и 6.
- Х. у.: A közönség köréből, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 25.
- Zenekedvelő: A közönség köréből, *Szabadka*, Szabadka, 1886, II, 12.

Felhasznált irodalom

- Бујас Милица: Гал, Фрања (Gaál Ferenc), u: *Српски Биографски Речник*, 2, Матица Српска, Нови Сад 2006.
- Dévavári Zoltán: *Régi házak, régi történetek*, Életjel, Szabadka 2000.
- Gaál, 1. Ferenc, u: *Révai Nagy Lexikona*, VIII. kötet, Révai testvérek irodalmi intézet részvénytársaság, Budapest 1913.
- GAL (Gaál), Franja (Ferenc), u: *Leksikon Jugoslavenske muzike*, Jugoslavenski Leksikografski Zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb 1984.
- Kalapis Zoltán: GAÁL FERENC, u: *Életrajzi kalauz*, I, Forum Könyvkiadó, Újvidék 2002.
- Kenyeres Kovács Márta: *Régi nóta, híres nóta...*, Életjel, Szabadka 1976.
- Magyar László: *Lányi Ernő szabadkai évei*, Életjel, Szabadka 1996.
- Magyar László: *Tovattűnő évszázadok*, Iratvállató II, Életjel, Szabadka 2001.
- Magyar László: *Tovattűnő évszázadok*, Iratvállató III, Életjel, Szabadka 2002.
- Major Ervin: Gaál Ferenc, u: *Zenei lexikon*, II. kötet, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1965.
- Pejović Roksanda: *Srpsko muzičko izvođaštvo romantičarskog doba*, Univerzitet umetnosti, Beograd 1991.
- Pekar Tibor: *100 godina Subotičke filharmonije 1908 – 2008*, Grafoprodukt, Subotica 2008.
- Pekar Tibor: *140 godina Muzičke škole u Subotici*, „Čikoš štampa“ d.o.o. Subotica, Subotica 2007.
- Pekár Tibor: *A Szabadkai Dalegyesület története*, Életjel, Szabadka 2009.
- Pekár Tibor: *Szabadka zenei élete (1900 – 1918)*, Életjel, Szabadka 2002.
- Petrović Danica: Srpski muzičari u Budimu i Pešti u XIX i početkom XX veka, u: *Iz istorije srpsko-mađarskih kulturnih veza*, Matica srpska – Samouprava Srba u Mađarskoj, Novi Sad – Budimpešta 2003.
- Skovran Dušan: GAL, Franja, u: *Muzička Enciklopedija*, I, Jugoslavenski Leksikografski Zavod, Zagreb 1971.
- Vlaškalin Aleksandar: *Dr Jovan Paču i njegov krug*, Matica Srpska, Novi Sad 1996.